

SPORT

INLEIDING

In de geschiedenis van de V.B. is er relatief weinig aandacht besteed aan de rol van de sport in het proces van Vlaamse bewustwording en **natievorming**. Zoals Lode Wils terecht stelt "houdt elk nationalisme een keuze en dus een wilsdaad in, ook de keuze voor de taal of andere criteria van natievorming". Het cultuur**flamingantisme** en zijn historici hebben sterk de taalstrijd beklemtoond als eerste en belangrijkste middel voor de nationale herwaardering van het Vlaamse volk in de Franstalige Belgische staat. Deze opvatting, verwoord in de benaming van de Gentse Vlaamsgezinde vereniging **De Tael is gan(t)sch het Volk**, heeft blijkbaar de aandacht afgeleid van meer populaire cultuurfenomenen zoals het turnen en de sport. De moderne sport, die in België omstreeks de helft van vorige eeuw een eerste vaste voet aan de grond kreeg, was nochtans even Franstalig en centralistisch van karakter als de meeste andere Belgische instituties van die tijd. Binnen het Belgische sportmilieu heeft zich echter niet alleen een Vlaamse taalstrijd afgetekend, de sport zelf fungeerde als interessant criterium voor Vlaamse ontvoogding en verzelfstandiging. Dit geleidelijke transformatieproces van verwerping naar verwerving, beantwoordt in essentie aan de visie over het nationalistisch ontwikkelingsproces van de Brits-Tsjechische antropoloog Ernest Gellner. Volgens Gellner komt nationalisme neer op een moderniseringsproces via standaardisering van de communicatiemiddelen. Dit gebeurt door het opleggen van een hoge cultuur (sic) aan een samenleving, waar tevoren lage culturen (sic) het leven van de meerderheid of soms van de hele bevolking hebben beheerst. Deze doorbraak naar de massa vormt volgens Miroslav Hroch in *Social preconditions of national revival in Europe* de derde fase in de ontwikkeling van de nationale bewegingen. De voorafgaande fasen zijn vooreerst de wetenschappelijke interesse voor de taal, de geschiedenis en de volksgebruiken en vervolgens de fase van doelbewuste agitatie door een kleine groep overtuigden die het volksnationalisme willen verspreiden via verenigingen en tijdschriften. Dergelijke



Nicolaas Cupérus is de pionier van de Vlaamse turnbeweging: hij stichtte in 1868 zijn Gymnastische Volkskring en gaf tussen 1873 en 1895 het blad *Volksheil* uit. Cupérus richtte zich specifiek tot de arbeiders en gebruikte daarbij het Nederlands. Sportbeoefening werd door hem beschouwd als een opvoedingsinstrument. (AMVC)

ontvoogdingspogingen leiden uiteraard tot conflicten met de gevestigde instituties. De Amerikaanse socioloog Michael Hechter meent dat dergelijke conflicten voortvloeien uit een soort van “binnenlands kolonialisme”, waarbij een heersende groep, of het centrum, zijn voordelen probeert te bestendigen door het monopoliseren van prestigieuze sociale rollen (zoals bijvoorbeeld het voorzitterschap en andere bestuursfuncties van een sportbond). Hechter heeft erop gewezen dat dergelijke tegenstellingen tot drie mogelijke reacties van de onderdoggroep tegen een dergelijk machtscentrum kunnen leiden. Enerzijds kan er assimilatie optreden, waardoor bijvoorbeeld prominente Vlaamse sportlui zoals Eddy Merckx of Paul Van Himst een Belgische of Brusselse identiteit gaan aannemen. Anderzijds kunnen leden van de elite uit de periferie ook optreden als bemiddelaars tussen de groepen. Zo kunnen zij hun persoonlijke machtspositie maximaliseren, bijvoorbeeld als tweetalige voorzitter van een unitaire sportbond. Ten slotte is er nog de derde reactiemogelijkheid van een meer militante groep. Zij kan een eigen onafhankelijke organisatievorm uitroepen zoals dat bijvoorbeeld het geval was voor de **Vlaamsche Voetbalbond** en andere Vlaamse sportbonden vanaf de jaren 1930 tot het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Deze bijdrage poogt aan de hand van de bestaande

navorsingsresultaten het niveau van louter prolegomena te overschrijden, in de wetenschap dat er nog heel wat werk is weggelegd voor vorsers die zich willen toeleggen op de betekenis van de sport voor de V.B.

NICOLAAS J. CUPÉRUS EN DE VERVLAAMSING VAN HET TURNEN

Het turnen van de Duitse Turnvater Friederich Ludwig Jahn (1778-1852) werd via Antwerpen in België geïntroduceerd door Joseph Isenbaert (1822-1905). Hij stichtte er in 1839 de Société de Gymnastique et d'Armes d'Anvers. Isenbaert had zijn opleiding in deze sterk militair getinte vorm van lichaamsoefeningen genoten te Bonn bij zijn landgenoot Joseph Segers (1787-1868). Deze Vlaming was van 1819 tot 1857 schermmeester aan de pas opgerichte universiteit van Bonn. Isenbaert opende een privé-turnzaal op de Meir in Antwerpen en in 1846 werd hij door zijn aanstelling aan het Koninklijk Atheneum van Antwerpen de eerste officiële turnleraar van het land. Vanwege het succes dat het turnen toen bij de burgerij genoot, deed hij beroep op een bekwaam medewerker. Zo kwam de Duitse expert Jacob Happel (1833-1916) in 1857 naar Antwerpen, waar hij technisch leider werd van de organisatie van Isenbaert. Happel ontwierp zijn eigen 'Belgische' turnmethode die door de turnkringen in het hele land werd overgenomen. Zowel Isenbaert als Happel publiceerde in het Frans. Sommige van hun werken kregen een Nederlandse vertaling. Niettegenstaande de onbetwiste pioniersrol van Isenbaert en Happel gaat de titel van "Antwerpse turnvader" naar Nicolaas J. Cupérus. Hij werd in 1842 te Antwerpen geboren uit Friese ouders. Als leerling aan het Koninklijk Atheneum leerde hij het turnen aan den lijve kennen via de lessen van Isenbaert. Op achttienjarige leeftijd werd hij trouwens lid van Isenbaerts Société de Gymnastique et d'Armes. Cupérus was een democratisch liberaal, vrijdenker en cultuurflamingant die zich ten volle inzette voor de ontvoogding van het Vlaamse volk. Zo stichtte hij in 1868, samen met Frans Gittens, de Gymnastische Volkskring. Dit mag worden beschouwd als de allereerste Vlaamse verwezenlijking op het domein van de lichaamscultuur. In het reglement stond expliciet vermeld dat de kring voor iedereen toegankelijk was, ongeacht rang of stand. Daarom werd ook het lidmaatschapsgeld bewust laag gehouden. Voor de Gymnastische Volkskring bedroeg dit in 1868 zes frank terwijl men toen, om lid te worden van de Société de Gymnastique et d'Armes, 24 frank moest betalen. De Gymnastische Volkskring wilde de heilzame werking van het turnen ook voor de arbeiders toegankelijk maken, waartoe ook het Nederlands als omgangstaal werd gebruikt. Cupérus gaf van 1873 tot 1895 een eigen turnblad uit in het Nederlands onder de ronkende titel *Volksheil*. Als motto prijken vier V's in kruis-

vorm op het titelblad, die stonden voor Vrank, Vrij, Vroom, Vroed als Nederlandstalige tegenhanger van de vier F's van Jahn (Frisch, Frei, Fröhlich, Fromm). Cupérus ontleende deze vier V's aan een strofe uit een lied van de Nederlandse dichter Jan Pieter Heije (1809-1876). Toen Cupérus in 1878 voorzitter werd van de Belgische Turnbond, hetgeen hij bleef tot in 1923, kreeg het Nederlands er een volwaardige plaats en werd *Volksheil* het ledenblad voor de Vlaamse turners. Zijn magnum opus was *De Nederlandsche Turnvaktaal*, een uniek en origineel standaardwerk dat in 1886 verscheen en waarvan de Franse versie een jaar later uitkwam onder de titel *La terminologie gymnastique*. Als gemeenteraadslid van Antwerpen (van 1875 tot 1894) ijverde Cupérus onverdroten voor de verbetering van het turnonderricht in het stedelijk onderwijs.

Ook op internationaal vlak was hij een markant leidsman. In 1881 stichtte hij de *Fédération Européenne de Gymnastique* (FEG), die later zou uitbreiden tot de *Fédération Internationale de Gymnastique* (FIG). Hijzelf bleef voorzitter van deze 'turn-internationale' tot in 1924.

Cupérus achtte de moderne sportbeweging, die uit Engeland begon over te waaien naar ons land, niet verzoenbaar met de verheven idealen van het turnen. Toen de Franse baron Pierre de Coubertin in 1894 aan de Parijse Sorbonne een internationaal congres organiseerde met als doel de heroprichting van de Olympische spelen, weigerde Cupérus categoriek de medewerking van de Belgische turners in volgende bewoordingen: *Ma fédération a toujours cru et croit encore que la gymnastique et les sports sont choses "contraires" et elle a toujours combattu ces derniers comme "incompatibles" avec ses principes*. Volgens "Papa Cup" (zoals hij door zijn volgelingen werd genoemd) was het turnen op de eerste plaats een opvoedingsvorm, waarbij men een harmonieuze lichamelijke ontwikkeling nastreefde. De sport beschouwde hij daarentegen als een spelvorm, gericht op persoonsverheerlijking.

Cupérus was een prominente figuur binnen de vrijmetselarij en zijn wil om de Belgische Turnbond politiek strikt neutraal te houden, leidde in 1892 tot de afsplitsing van de katholieke turners. De Katholieke Turn- en Wapenbond van België werd opgericht te Antwerpen op initiatief van de Berchemse Turnkring. De katholieke Berchemse burgemeester Frans van Hombeeck, lid van de Vlaamsgezinde en antimilitaristische **Meetingpartij**, was toen voorzitter van de Berchemse Turnkring. Zijn turners stonden hem bij "uit al hun krachten in den onoverbiddelijken Kamp, die hij levert aan al wat geus en franskiljon is". Van Hombeeck werd tevens erevoorzitter van de Belgische Katholieke Turnbond. Zo kreeg deze bond – althans bij zijn aanvang – een sterke Vlaamse verankering mee. Een kwantitatieve analyse van het tweetalige bondsblad *Belgica* van de katholieke turnbond over de periode van

1895 tot 1914, toont een verhouding van 52% Nederlandstalige tegenover 48% Franstalige tekstoppervlakte. Maar al bij al bleken de katholieke turners zich op Vlaams gebied minder militant op te stellen dan hun turnbroeders van Cupérus' neutrale turnbond. In *Volksheil* van Cupérus verschenen zo bijvoorbeeld artikels over het liberale **Willemsfonds** terwijl in *Belgica* van de katholieke bond nergens naar het **Davidsfonds** werd verwezen. Onder het voorzitterschap van de Franstalige politicus Emile de Lalieux (van 1893 tot 1909) uitten katholieke turners hun Vlaamse grieven. In *Belgica* verscheen in 1898 een artikel dat de volgende typisch Belgische situatie aanklaagde: "Het Fransch bekleedt steeds de eereplaats en de Vlaamsche aangeslotene maatschappijen worden met eene gebrekkige vertaling afgescheept... Op de bondsvergaderingen gaat het er al erger toe. Daar gebeurt alles uitsluitelijk, of toch bijna, in het Fransch".

Deze toestand verbeterde toen de tweetalige baron de Dieudonné van 1909 tot 1919 aan het roer kwam te staan van de Katholieke Turnbond. Nochtans bleven er stemmen opgaan om het nationaal secretariaat van de bond te splitsen in een apart Vlaams en Frans secretariaat. Deze eis zou echter pas worden gerealiseerd tijdens het interbellum, namelijk in 1923 toen de Vlaming Joseph Gobbers het voorzitterschap overnam van de Franstalige Felix van de Kerckhove, die sedert 1919 voorzitter was geweest. De conservatieve betuttelende houding van de kerkelijke overheid inzake Vlaamse aangelegenheden, met kardinaal **Désiré Mercier** als typische exponent, is voldoende bekend. Nochtans bleek de kardinaal minder conservatief wanneer het de promotie van de Engelse sport betrof. Op aansporing van zijn secretaris kanunnik Francis Dessain (1875-1951) besloot Mercier een beker te schenken aan de winnende voetbalploeg van de bisschoppelijke colleges van het bisdom Mechelen: de Kardinaalsbeker, die vanaf 1908 tot 1914 en opnieuw van 1921 tot 1926 jaarlijks werd uitgereikt. Dit zette kwaad bloed bij de katholieke turners. In 1908 verscheen een Frans artikel in *Belgica*, waarin de Kardinaalsbeker en de sporten werden toegejuicht als logische aanvulling en bekroning van het turnonderricht, maar het turnen moest de basis blijven van alle sporten. Verder werd de hoop uitgesproken dat de kampioenen van de schoolsport ook zegenrijke strijders zouden worden van "de goede zaak". Kanunnik Dessain, de apostel van de voetbalsport in België, werd in Mechelen geboren uit een Belgische vader en een Ierse moeder. Na zijn rechtenstudie in Leuven studeerde hij theologie in Oxford, waar hij in de ban geraakte van de sport. Van 1945 tot aan zijn dood in 1951 was hij voorzitter van de Belgische Voetbalbond.

Vlaamse eisen vormden zeker geen prioriteit voor de socialistische turners die in 1904 een eigen turnbond hadden opgericht. Hun actie om de rechten van de arbeiders ook via het turnen af te dwingen

was eerder op internationale solidariteit georiënteerd. Wel fungeerden hun turners vaak als orde-dienst of als regelrechte knokploegen bij betogingen of politieke confrontaties vóór en na de Eerste Wereldoorlog. Hetzelfde gold overigens voor de katholieke zijde, waar de turners opgetrommeld werden om met hun wapenstokken de katholieke belangen manu militari te verdedigen. Zo toonde bijvoorbeeld de turnafdeling van de Antisocialistische Jonge Wacht van Gent zich erg strijdlustig in 1898 en in het verslag van 1890-1891 beklemtoon-den de Berchemse turners dat zij geen gelegenheid lieten voorbijgaan "om meê te werken in den strijd tot het herworden van Vlaanderen". Zeer tegen de zin van de turners werd in 1908 aan de Gentse rijks-universiteit als Europese primeur een Institut Supérieur d'Education Physique opgericht, volledig gebaseerd op de principes van de Zweedse gymnastiek. De turners die reeds enkele decennia hadden geijverd voor de oprichting van een normaal-school voor lichamelijke opvoeding volgens de principes van het Duitse turnstelsel, zagen al hun inspanningen teloorgaan en in handen vallen van het rivale Zweedse gymnastiekstelsel. In het kiel-zog van de vervlaamsing werd in 1928 **Maurits Verdonck** aan het Gentse Hoger Instituut voor Lichamelijke Opvoeding (HILO) benoemd. Hij was stichter-voorzitter van de vermaarde turnkring

Ganda en bovendien een flamingant, die de steun genoot van onder meer **Frans Daels**. Verdonck luisterde met zijn turnkring Ganda talrijke **IJzerbedevaarten** op. Omwille van zijn Vlaamsgezindheid en zijn actieve promotie van het vrouwen-turnen, werd hij uit de katholieke turnbond ontslagen. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij tijdelijk geschorst als hoogleraar aan de Gentse universiteit. Later werd hij in ere hersteld en toegelaten tot het emeritaat.

Op 29 september 1929 stichtte een aantal Vlamingen onder leiding van **August Borms** de **Vlaamsch-Nationale Blauwvoetbond**. Deze turnbond had maar een geringe aanhang maar ze had duidelijke doelstellingen, namelijk de lichamelijke en zedelijke opbeuring van het Vlaamse volk "als voornaamste factor zijner staatkundige ontvoogding en als waarborg voor de latere instandhouding zijner zelfstandigheid". Precies omwille van zijn politieke ideologie zou deze turnbond evenmin als de **Vlaamsche Voetbalbond** en andere Vlaams-nationale sportbonden de Tweede Wereldoorlog overleven.

SPORT EN DE VLAAMSE STUDENTENBEWEGING

Als jonge intellectuelen zijn universiteitsstudenten steeds erg actief geweest op het politieke vlak. Vaak hebben zij niet alleen het universitaire beleid maar ook 's lands algemene politiek meebepaald.



De vermaarde turnkring Ganda opgericht door de flamingant Maurits Verdonck (vierde links achter) luisterde talrijke IJzerbedevaarten op. Omwille van zijn Vlaamsgezindheid en zijn actieve promotie van het vrouwen-turnen, werd Verdonck uit de katholieke turnbond ontslagen. Hier zien we Ganda tijdens het wereldkampioenschap te Rome op 6 september 1913. (E. DEKEYSER)

Als jonge volwassenen zijn de universiteitsstudenten ook steeds nauw betrokken geweest bij het sportgebeuren, dat oorspronkelijk trouwens heel vaak een studentenaangelegenheid was.

Toen Leuvense studenten in 1821 probeerden een soort overkoepelende *Burschenschaft* te organiseren naar Duits model, werd dat door de overheid van de rijksuniversiteit categoriek verboden. In 1826 werd nochtans de oprichting van een ontspanningsvereniging, de *Société d'Etudiants*, door de universiteit getolereerd. Een eerste spoor van georganiseerd verenigingsleven van de Vlaamse studenten verscheen in 1836 aan de intussen bisschoppelijk geworden universiteit, met de oprichting van de letterkundige vereniging **Met Tijd en Vlijt**. Ook de evolutie van de georganiseerde sportieve ontspanning bleef de politieke ontwikkeling op de voet volgen of liep daar zelfs op vooruit. Twee ontwikkelingslijnen tekenen zich daarbij af: enerzijds de lijn van de volkssporten, die parallel liep met de ontwikkeling van de Vlaamse strijd in Leuven en anderzijds de lijn van de moderne sporten, die gelijke tred hield met de ontwikkeling van de civiele sport in de stad.

Vooraf Oost- en West-Vlaamse studenten, die slechts een- of tweemaal per trimester naar huis reisden, voelden de nood om hun vrije zondagen te Leuven met sportieve ontspanning door te brengen. Zij grepen hiervoor naar de traditionele volkssporten uit hun eigen streek, die zij te Leuven in hun stamlokale 'inplantten'. Alleszins opmerkelijk is het feit dat de oprichting van deze volkssportverenigingen voorafging aan de stichting van de **Westvlaamsche Gilde** (1883) en de **Oostvlaamsche Gilde** (1885). Als eerste sportvereniging ontstond zo tijdens het academiejaar 1868-1869 een staandewipmaatschappij met de Franse benaming *Les Etudiants Réunis*. Bij het zevende lustrum van de boogschutters in 1905 droeg hun pas ontworpen vaandel de tweetalige benaming de *Vereenigde Studenten - Les Etudiants Réunis*. Hun leuze was "Scherp in het oog, straf in den arm". Toen bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog de wip door de Duitsers als een mogelijke observatiepost werd beschouwd, werd deze opgeblazen, wat ook het einde betekende van deze allereerste studenten-sportvereniging.

Het waren eveneens Oost- en West-Vlaamse studenten die in het academiejaar 1874-1875 de vereniging *De Krulbol* oprichtten, naar het gelijknamige bolspel. Zij vergaderden in café *De Herderin* in de Tiensestraat te Leuven. Deze krulbolders verdwenen voorgoed toen de oorlog uitbrak en de universiteit werd gesloten. Andere bezoekers van de tuin van *De Herderin* waren de gaaibolders, verenigd in *De Yzeren Arm*, Maatschappij voor Gaaibolling en Lustige Kunstreis. Deze volkssportvereniging werd opgericht in 1880. In het studentenblad *Ons Leven* trof men regelmatig berichten aan over de activitei-

ten der bolders. Na een koningbolling, wildbolling of prijsbolling volgde meestal een serieuze "rolling ter stede".

Ook de Potclub, die de kegelaars groepeerde, werd in *Ons Leven* vermeld omdat zij "... het oud vlaamsch vermakelijke studentenleven" in ere hield, omdat zij "voor 't welzijn van de werkende klasse" de opbrengst van hun avondfeest aan de 'ziekenkas' schonk of omdat zij tijdens een 'Kneipzitting' poogde "Duitsche zeden tusschen de studenten in te voeren".

Een belangrijk tastbaar resultaat van de Vlaamse actie voor gelijkberechtiging van de beide landstalen in België was de opsplitsing in 1902 van de Société générale des Etudiants (opgericht 1878) in de Fédération wallonne enerzijds en het Vlaamsch Verbond anderzijds. Vanaf 1904 hadden jaarlijks op Sacramentsdag (later op Hemelvaartsdag) de Vlierbeekfeesten van het Vlaamsch Verbond plaats. Tijdens deze feesten in de idyllische omgeving van de abdij van Vlierbeek werden niet alleen Vlaamse liederen gezongen, toneel opgevoerd of gespeecht, er stond ook een gamma volksspelen op het programma.

Tien jaar na de volkssporten deden met de oprichting van de Boating Club in 1879 de moderne sporten hun intrede te Leuven. De benaming van deze roeivereniging, die zich reeds twee jaar later de Royal Boating Club noemde, mag symptomatisch genoemd worden voor de tijdgeest. Zij reflecteert de Britse origine van de moderne sport, maar anderzijds was het de Franstalige hogere bourgeoisie die deze sportrage het eerst accepteerde. De Royal Boating Club ontstond twee jaar na de eerste civiele roeivereniging te Leuven, de Club Nautique de Louvain (1877).

De eerste Leuvense wielclub, de Véloce Club Louvaniste (VCL) ontstond in 1882 en alhoewel dit stricto sensu geen studentenclub was, vormden studenten toch de meerderheid van dit gezelschap dat bestond uit ... *très jeunes gens et honorables*.

In vergelijking met het roeien en het fietsen deed zich het omgekeerde voor met de introductie in Leuven van de voetbalsport. In dit geval ging namelijk de in 1897 gestichte Football Club Universitaire de Louvain (FCUL) twee jaar aan de oprichting van de eerste civiele Sporting Club Louvaniste vooraf (1899). Met vooral aankomend landbouwingenieur G. Pelgrims (1878-1960) als promotor, werd reeds in 1898 een Association Athlétique de l'Université de Louvain (AAUL) opgericht. Deze incorporeerde voetbal, tennis en atletiek. In zijn openingsrede van het academiejaar 1900-1901, zette vice-rector Mgr. C. Cartuyvels (1835-1907) de studenten ertoe aan zich bij deze AAUL aan te sluiten.

Met uitzondering van de Vlierbeekfeesten verdwenen de volkssporten na de Eerste Wereldoorlog uit het Leuvense studentenleven, terwijl de moderne sporten een steeds snellere opgang kenden. Het

ontstaan van een Vlaams bewustzijn bij de Leuvense studenten anno 1835-1914, kan worden gezien als een geleidelijk proces van verzelfstandiging en van emancipatie. Alhoewel de volkssportverenigingen in dit proces geen manifeste strijdersrol hebben gespeeld, hebben deze eerste ontspanningsverenigingen van hoofdzakelijk Oost- en West-Vlaamse studenten toch de latente functie vervuld van etnische identificatie en solidariteit. In deze verenigingen, waar "... de boog niet altijd gespannen stond", werden bij pot en pint 'Vlaamsche' vriendschapsbanden gesmeed, die van gezellige onderonsjes tot een politiek engagement zouden leiden. In *Ons Leven* werd de jonge Vlaamse eerstejaarsstudenten expliciet aangeraden lid te worden van De Krulbol, De Yzeren Arm of de wipschutters: "Ge zult gevoelen wat het is, geen hooger onderwijs genieten in de moedertaal, ge zult gevoelen hoe moeilijk het is, Vlaamsch-gezind te blijven, als alles rondom u Fransch praat of wel iets walgelijks dat geenen naam verdient." "Wilt gij zeker zijn van u op tijd en stond behoorlijk en deftig te vermaken, laat u opschrijven in de gilde uwer provincie... zijt gij liefhebber van kegelen, enz. wendt u tot de Potclub; van 't bolspel, wordt lid van den Krullebol; van 't gaaispel, wordt lid van Yzeren arm; van de wip, wendt U tot de Etudiants Réunis."

De traditionele volkssporten genoten dus bij de Leuvense studenten als het ware het predikaat van Vlaamsgezindheid, van verbondenheid met de volkse tradities. Enkele moderne sporten, in casu wielrennen en voetbal, zouden nochtans door hun snel toenemende populariteit bij de brede bevolkingslagen eveneens een 'volks' karakter verwerven. Het is dus interessant na te gaan wie eigenlijk deze eerste studenten-sportsmen waren. Zowel bij de Royal Boating Club als bij de Véloce Club Louvaniste viel de aanwezigheid op van welgestelde 'modernistische' ingenieursstudenten en van enkele buitenlanders. Ook G. Pelgrims, de medestichter van de Football Club Universitaire Louvaniste en de promotor van de Fédération Athlétique Universitaire Belge die studeerde voor landbouwingenieur, had vóór zijn studies gevoetbald bij de Racing Club de Bruxelles. Wellicht waren deze *jeunes premiers* van de moderne Leuvense universitaire sport te ver verwijderd van het 'volkse' ideaal dat de Vlaamsgezinde studenten koesterden. Alleszins kan worden gesteld dat er in de V.B. vóór de Eerste Wereldoorlog een sterke afwijzende houding bestond tegen alles wat niet oorspronkelijk Vlaams van aard was, in casu de sport. In het tijdschrift *De Vlaamsche Vlagge* werd de sport in onvervalste donderpreekstijl gerangschikt bij de "heidensche goden", die de 'Vlaamsche liefde' bedreigden. Enkele jaren later, na de Eerste Wereldoorlog, zou trouwens ook de scoutsbeweging (Vlaams Verbond van Katholieke Scouts) eenzelfde veeg uit de *De Vlaamsche Vlagge* krijgen.

Niettegenstaande de afwijzende houding tegenover dit product van de "Engelschen geest", was de moderne sportbeweging niet meer in te dijen. In 1908 werd de studentenvoetbalploeg Vlugge Jeugd opgericht, die in januari 1909 aanvankelijk de naam kreeg van Leuvensche Studenten F(ootball) C(lub), maar nog geen week later in Leuvensche Studenten V(oetbal) V(ereeniging) werd herdoopt. Op 21 januari 1909 had het eerste treffen plaats tussen de Leuvensche Studenten vv en de Football Club Universitaire Louvaniste; de uitslag was 1-1. Dit treffen tussen de twee universitaire voetbalteams vormde als het ware een prelude van de ernstige conflicten die in hetzelfde woelige jaar 1909 nog zouden plaatsgrijpen tussen de Vlaamse studenten en de academische overheid (Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond). Deze algemene radicalisering van de Vlaamse studentenbeweging klinkt ook door in *Ons Leven*. Bij de organisatie van interuniversitaire sportwedstrijden die vanaf 1910 door het ministerie van wetenschappen en kunsten werden ingericht, werden de Vlamingen opgeroepen niet toe te treden "zo ge niet zeker zijt dat uw taal er de ereplaats bekomt die ze hebben moet... Eischt dus vooraf dat de taalgelijkheid in de standreg'len duidelijk verzekerd weze, desnoods eischt schriftelijke belofte... dan stichten we zelf een Vlaamsch Verbond voor Sport tussen de Vlamingen van de 4 hoogeschoolen... Nu minder dan ooit toegeven, want wij hebben macht genoeg om alleen te staan, waar en tegenover wie ook!"

Uit dit alles blijkt dat de moderne sportbeweging ook bij de Vlaamse studentenbevolking geleidelijk ingang vond. In plaats van de moderne sport als "verderfelijke drang" te verwerpen, wat de stichtende jong-studentenbladen wilden, stelden de studenten zich eerder pragmatisch en modernvoelend Vlaams op door eigen sportstructuren in het leven te roepen en – naar analogie van de algemeen gevoerde taalstrijd – taalgelijkheid te eisen, ook op het sportterrein. Dat was niet vanzelfsprekend. Zo werden bijvoorbeeld in 1920 de leden van de 'athletenclub' van het **Klein Seminarie van Mechelen** door de andere deelnemers als *flamand-boches* uitgescholden toen zij de beker van het middelbaar onderwijs wonnen.

Na de Eerste Wereldoorlog werd in 1921 opnieuw van wal gestoken met de organisatie van interuniversitaire kampioenschappen, waaraan de Gentse en Leuvense studenten deelnamen onder de Franstalige koepeltermen van Association Sportive Universitaire de Gand (ASUG) en Union Sportive Universitaire de Louvain (USUL). Als Vlaamse reactie kwam er in 1932-1933 te Leuven een Universitaire Sportvereniging Leuven (USVL) als Vlaamse vleugel naast de USUL. In 1933 werd te Gent de ASUG herdoopt in Gentsche Universitaire Sportbond (GUSB) en werd Marcel de Meestere als algemeen sportleider aangesteld. Een jaar later richtte het

Leuvense Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV) een eigen Sportcommissie op en *Ons Leven* meldde fier het bestaan van een voetbal-, scherm-, tennis- en roeiafdeling en verder ook de organisatie van turnen, boksen, atletiek en zelfs zeilvliegen. Veel Vlaamse studenten bleken dus de weg naar de sport gevonden te hebben en verbondspreses Michel Verkinderen sprak in 1936 over de sport bij de Vlaamse studenten als "de ontspanningsvorm van de toekomst". Vanaf december 1939 tot maart 1940 werd trouwens een apart *Sportbulletijn* toegevoegd aan *Ons Leven*.

Tijdens de oorlog distantieerde de onafhankelijke Sportraad zich van het KVHV, dat voordien een Sportcommissie had met Paul Anseeuw als voorzitter. Deze Vlaamse Sportraad, opnieuw met Paul Anseeuw als promotor, organiseerde omnisportdagen, een bokstornooi, gildenmatches en interjarenvoetbal. Na de oorlog werd vanaf het academiejaar 1944-1945 het Vlaams Sportverbond (VSV) opgericht dat in 1959-1960 opging in het Leuvense Studentenparlement. De democratiseringsgedachte die in de jaren 1960 het hele universitaire leven beheerste, uitte zich ook in de oprichting van een Sportraad der Vlaamse Studenten in 1966-1967 onder voorzitterschap van Marc Lemaître. In de strijd voor 'Leuven Vlaams' namen Vlaamse studenten het niet meer dat zij als tweederangssporters werden buiten gekeken in enkele Franstalige sportbastions zoals de universitaire rugby-, hockey- of speleoclub. In 1968 kwam zo als eerste afgesplitste sporttak de Spekul (Speleo Klub Universiteit Leuven) tot stand. Andere sporttakken zouden volgen en samen met de laatste restanten van de unitaire universiteit verdwenen ook de laatste unitaire sportstructuren.

HET RIJKE VLAAMSE WIELERLEVEN

Op sportief gebied hebben de Vlamingen zich vooral door hun wielerkampioenen een internationale reputatie verworven: Vlaanderen het wielerland! Dit indrukwekkend pantheon van wielergoden omvat onder andere namen als Cyriel van Hauwaert, Odiel Defraye, Marcel Buysse, Philippe Thijs, Jef 'Poeske' Scherens, Romain Maes, Sylvère Maes, Briek Schotte, Rik van Steenberghe, Rik van Looy, Roger de Vlaeminck en – uiteraard – Eddy Merckx. Wielrennen is een stuk Vlaamse identiteit geworden. Het wielrennen "riekt naar de lucht en de grond van de streek", om het met de woorden van Karel van Wijnendaele te zeggen. Toen bijvoorbeeld het bekende Duitse cultuurtoeristisch tijdschrift *Merian* een themanummer aan Vlaanderen wijdde, prijkte op de cover niet het Lam Gods van de gebroeders Van Eyck, maar een groep wielrenners.

Bij zijn opkomst in de jaren 1870 van vorige eeuw liet nochtans niets vermoeden dat deze sport ooit een dergelijk volks karakter zou verwerven. Pas na

de toekenning van het meervoudig algemeen stemrecht in 1893 vallen de eerste sporen van een democratisering van het fietsen te bespeuren. Zo werd bijvoorbeeld nog in hetzelfde jaar te Antwerpen de Volksveloclub gesticht. Voordien was het wielrennen met zijn peperdure *grand bi's* het exclusieve speelterrein van de Franstalige liberale burgerij.

De Fédération Vélocipédique Belge werd in 1882 te Brussel opgericht. Later werd deze omgedoopt tot Ligue Vélocipédique Belge (LVB). Het reeds bestaande Franstalige wielertijdschrift *Le Véloce Belge* werd door de LVB als officieel bondstijdschrift geadopteerd. Tien jaar na de stichting van de wielerbond werd echter in 1892 te Namen een aparte Union Vélocipédique Wallone opgericht. Dit is alleszins een merkwaardig feit in de Belgische historische context, gezien het meestal de Vlamingen waren die zich apart gingen organiseren omdat zij zich door het Brussels-Belgische establishment miskend voelden. Door het Waalse initiatief gingen ook in Vlaanderen stemmen op voor de oprichting van een eigen federatie. Om deze regionalistische neigingen te neutraliseren besloot de LVB nog in het zelfde jaar provinciale afdelingen op te richten. Tussen 1892 en 1893 startten alle provincies met een eigen afdeling, behalve Limburg dat pas in 1935 een eigen afdeling kreeg.

Vanaf 1888 bracht de LVB een eigen weekblad uit, de *Revue Vélocipédique Belge*. Daarin verscheen op 12 januari 1899 een editoriaal getiteld *La revue flamande*. Dit artikel was overgenomen uit *Véloce*, een ander wielertijdschrift. Hierin werd gewag gemaakt van een initiatief van Vlaamse leden van de Ligue Vélocipédique Belge om een eigen Vlaamse versie uit te geven van het officiële bondsblad. Dit opzet was nochtans mislukt omdat – althans volgens de *Revue Vélocipédique Belge* – het minimumaantal van 500 abonnees niet was bereikt. De Vlaamse propagandisten werden belachelijk gemaakt *puis-qu'ils se trouvent, eux promoteurs, en pleine "vlaamsche beweging" et qu'ils n'arrivent pas à atteindre le chiffre voulu*. Destijds verscheen de *Revue Vélocipédique Belge* nog met twee officiële ondertitels, een in het Engels, *Sole official newspaper of the Belgian Cyclist's (sic) Union*, en een in het Duits, *Amtliche Zeitung des Belgischen Radfahrer Bundes*. Er was geen ondertitel in het Nederlands.

De allereerste Nederlandstalige bijdragen verschenen in de *Partie officielle* van het nummer van 6 februari 1899. Zij bevatten de verkiezingsuitslagen van de Cyclist Union van Ledeberg alsook het tweetalig verslag van de Antwerpse afdeling van de LVB-Belgische Wielrijdersbond (BWB).

De kwestie van de Vlaamse editie dook terug op in het tweetalig verslag van de Antwerpse afdeling in de *Revue Vélocipédique Belge* van 23 februari 1899. Daarin stond een officiële klacht over het feit dat deze kwestie niet op de agenda van de LVB-BWB stond. Desalniettemin bleef alles bij het oude. Alle

artikels en alle advertenties in de *Revue* waren 100% Franstalig behalve één beknopte aankondiging, opnieuw van de Cyclist Union van Ledeberg (30 maart 1899).

Het jaar 1900 bracht de doorbraak van de Vlaamse verzuchtingen betreffende het bondsblad. De kwestie van de Vlaamse editie stond op de agenda van de algemene vergadering van 25 februari. Tijdens deze vergadering werd bij meerderheid van stemmen het voorstel van de Luxemburger *Campion* aangenomen. Dit voorstel hield in dat voortaan de *Partie officielle* in twee talen zou verschijnen en dat twee pagina's zouden worden gereserveerd voor Vlaamse bijdragen. De Antwerpse afdeling besloot nochtans tijdens haar algemene vergadering van 11 maart dat het Vlaamse gedeelte de helft van het tijdschrift moest beslaan in plaats van slechts twee pagina's. Deze eis werd uiteindelijk gerealiseerd op 5 april 1900, toen voor de eerste keer de *Revue Vélocipédique Belge* verscheen met als Nederlandse ondertitel *Belgisch Wielrijdersblad* en een "Vlaamsch gedeelte" van vijf bladzijden naast een tweetalig *Partie officielle* – *Ambtelijk gedeelte*. In 1920 stonden de Vlaamse eisen terug op de dagorde van de algemene vergadering van de Belgische Wielrijdersbond (BWB). Voorzitter Oscar Remy anticipeerde de Vlaamse interpellatie van Dr. Tistaert door de drie gestelde eisen in te willigen. Voortaan zouden alle officiële berichten van de BWB ook in het Nederlands verschijnen, in het bondstijdschrift zou voldoende ruimte gemaakt worden voor Vlaamse bijdragen en de BWB zou voortaan in het Nederlands antwoorden op alle Nederlandstalige brieven of mondelinge vragen.

De wielrenner die de Vlaamse vlam in de pan deed slaan was Van Hauwaert (1883-1974). In 1907 eindigde hij tweede in Parijs-Roubaix en werd overwinnaar in Bordeaux-Parijs. Het volgende jaar won hij zowel Milaan-San Remo als Parijs-Roubaix. Deze volksjongen uit Moorslede kreeg – in navolging van de roman van Hendrik Conscience – de eretitel van "Leeuw van Vlaanderen". Gaston Martens wijdde een novelle aan Van Hauwaert, getiteld *De held der Fransche Ronde*. Martens, die zelf viermaal Belgisch kampioen verspringen is geweest, maakte van zijn novelle ook een toneelstuk en Arie vanden Heuvel maakte er zelfs een operette van. Van Hauwaert inspireerde talrijke jonge Vlamingen om hun sporttalent en wilskracht in de schaal te werpen om wielerfaam te verwerven in lokale of internationale wedstrijden in plaats van als 'Franschman' (Fransmannen) te gaan slaven in de cichoreiovens van Noord-Frankrijk. Wielrennen werd zo een dankbaar alternatief om uit de miserie te ontsnappen, een Vlaamse versie van *The American Dream*.

Om wielerkampioenen tot ware volkshelden te verheffen moet men ook een heraut hebben die hun roem uitbazuint. Deze Pindaros van de Vlaamse spierkracht was Karel van Wijnendaele, pseudo-

niem van Karel Steyaert. Op vrijdag 13 september 1912 had Van Wijnendaele het eerste nummer van *Sportwereld* gelanceerd "om het Vlaamsch lezend volk konde te doen, van al wat er gebeurt op Sportgebied... door het bewustzijn van ons kunnen, overtuigd dat we de liefde van het Vlaamsche volk zullen winnen, omdat wij het met dat volk goed meenen". Onder het pseudoniem van Mac Bolle was Steyaert manager van de fameuze Flandriens, een ongenaakbaar team van West- en Oost-Vlaamse renners, die zowel in Europa als in Noord-Amerika hun faam vestigden. Deze Flandriens startten hun indrukwekkende pléiade van overwinningen tijdens de koersen in de Wintervelodroom van Brussel in 1913. In datzelfde jaar creëerde Van Wijnendaele de Ronde van Vlaanderen, een wielerklassieker, berucht om zijn steile hellingen en kasseistenen. Paul de Mont, die vanaf 1 april 1930 *Het Algemeen Nieuws*, het culturele bijvoegsel van *Sportwereld* verzorgde, verwoordde het ideaal van Van Wijnendaele: "Via de sport zullen wij de Vlaamse mensen leren lezen." In 1939 werd *Sportwereld* opgeslorpt door *Het Nieuwsblad*. Van Wijnendaele inspireerde ook vele anderen om te pogen een "stem van het sportvolk" te worden. Niet voor niets noemde Gaston Durnez hem, in zijn geschiedenis van *De Standaard*, "de minnezanger van de Vlaamse spierkracht". Deze nieuwe generatie van sportjournalisten met Jaak Veltman, Pol Jacquemyns en later Joris Jacobs, Jan Cornand, Jaak Beuckelaers en vele anderen kregen ondertussen versterking van radio- en tv-reporters. Ook in ons medialandschap is sport uitgegroeid tot *die wichtigste Nebensache der Welt*.

EEN VLAAMSE VOETBALBOND 1930-1944

Het college van Melle bij Gent geldt als bakermat van de voetbalsport in ons land. Dit college trok vanaf zijn oprichting in 1837 een jeugdige elite aan. Er waren niet enkel zonen van welgestelde Belgische industriëlen, er was ook een aanzienlijk contingent buitenlandse leerlingen. Onder hen bevonden zich katholieke Engelsen, Ieren en zelfs Amerikanen. Een Ierse leerling, Bernard Morrogh, bracht in 1863 een voetbal uit zijn vaderland mee en via de speelplaats van Melle sloeg de voetbalrage ook toe op de speelplaatsen van andere scholen. De Britse Football Association werd overigens precies in hetzelfde jaar opgericht. Naast Melle waren ook het St.-Franciscus Xaveriusinstituut en het St.-Lodewijkscollege te Brugge ware kweekscholen van voetbaltalent en talrijke alumni zouden achteraf hun eigen plaatselijke club stichten.

In de jaren 1920 was het aantal clubs binnen de Belgische Voetbalbond aangegroeid van een honderdtal tot een duizendtal. De Vlaamse clubs werden echter geconfronteerd met een bondsbestuur dat uitsluitend Frans gebruikte in de nationale en de provinciale comités en in de correspondentie met de leden. Het tijdschrift *La Vie Sportive* fungeerde

VL.-NATIONALE BLAUWVOETBOND

1^{STE} BONDSFEEST

GEHOUDEN TE
RUMBEKE

8-9 OOGST 1931
INGERICHT DOOR DE

WEST-VLAAMSCHE GOUW



HOU ZEE! - HOU ZEE!
HEEL VLAANDEREN MOET MEË!

1510

De Vlaamsch-Nationale Blauwvoetbond ontstond in 1929 onder impuls van August Borms. Sport was voor deze vereniging niet vrijblijvend, maar diende een duidelijk Vlaams-nationaal politiek doel. (ADV N)

vanaf 14 juli 1901 als officieel orgaan van de Union Belge des Sports Athlétiques, die tot 1912 nog voetbal en atletiek onder één dak verenigde. Dit blad verscheen zeer kortstondig in tweetalige versie van 3 januari 1920 tot 13 maart 1920.

Net zoals in 1922 en 1924 respectievelijk de Vlaamse Toeristenbond (VTB) en de Vlaamse Automobilistenbond waren gesticht als reactie tegen de francofone Touring Club de Belgique (opgericht in 1895) en de Automobile Club de Belgique (opgericht in 1896), kwam het in 1930 tot een afscheuring van Vlaamsgezinden in de Belgische Voetbalbond. Scheidsrechter Jules Vranken had een incident uitgelokt door zijn weigering het Franstalige scheidsrechtersblad in te vullen en door een Nederlandstalig antwoord te eisen op zijn brieven naar de bond. Voordien was er ook het incident geweest met de Yzerratten, een club die van de Belgische Voetbalbond geen toelating kreeg om vriendenwedstrijden te organiseren ten voordele van de IJzertoren te Diksmuide en van de IJzerbedevaart. De Vlaamse Voetbalbond (VVB) werd op 13 februari 1930 opgericht met Norbert de Vreese als voorzitter, Reimond Rens als penningmeester en Vranken als algemeen secretaris.

Karel van Wijnendaele steunde in *Sportwereld* dit vvb-initiatief, maar buiten de Vlaams-nationalistische krant *De Schelde* (1919-1936) en het weekblad *Ons Land* werd er in de pers weinig of geen aandacht besteed aan de vvb. Ook het **Verbond der Vlaamse Oud-strijders** (vos) steunde de vvb. In het weekblad *De Vlaamsche Oudstrijder* van 19 oktober 1930 werden de leden opgeroepen de nieuwe Vlaamsche Voetbalbond te steunen: "In de gemeente, waar nog geene club van den vvb bestaat, kan de plaatselijken afdeeling der Vossen misschien wel de stichting eener voetbalvereniging bewerken. Daar waar er wel een Vlaamsche Voetbalclub bestaat, kan de plaatselijke afdeling der Vossen zorgen voor supportersclubs."

De Belgische Voetbalbond van zijn kant schorste de clubs die op de een af andere wijze hun medewerking verleenden aan de nieuwe bond en drukte de lijsten met de geschorste clubs af in het bondsorgaan *La vie sportive*. De Union Belge des Sociétés de Football-Association voerde een tegenoffensief *à la belge* door in een schrijven aan de clubs te vragen in welke taal zij voortaan briefwisseling wilden voeren. Wilde men het Nederlands dan moest men dit uitdrukkelijk melden. Na de kortstondige poging van 1920, verscheen het bondsblad nu vanaf 3 oktober 1930 in een tweetalige versie als *La Vie Sportive – Sportleven*. Dit alles belette niet dat de vvb een snelle opgang kende. Na de 89 clubs die in 1930 bestonden werden er nieuwe opgericht. In 1937 waren er al 420 en in 1939 telde de vvb een 500-tal clubs met ongeveer 10.000 spelers. De vvb had vooral veel succes op het platteland, waar in de vooroorlogse jaren overal nieuwe voetbalclubs ontstonden. Ook binnen het Belgische topvoetbal ging het rommelen toen een aantal Vlaamsgezinde voetballers tegen het bestuur van FC Antwerp rebelleerde. Zij scheurden zich af en vormden de succesvolle ploeg de Antwerp Boys, die bij de Vlaamsche Voetbalbond speelde.

Binnen de vvb werd een fair play-voetbalideologie gepredikt: "Tegenover den Union Belge heerscht er bij den Vlaamschen Voetbalbond wel broederlijkheid, vriendschap en sportiviteit. Speel dus niet om de punten." In realiteit zag het er nochtans vaak anders uit. Men vergete niet dat verscheidene voetballers aansloten bij de vvb (of een ander regionaal verbond) nadat zij wegens ruw spel waren geschorst door de Union Belge. Het door Jules Vranken opgestelde 'strafwetboek' kwam dan ook herhaaldelijk goed van pas bij de beteugeling van spelverruwing.

In 1937 ontstond een conflict tussen Vranken en bestuurslid **Renaat van Thillo**. Waar Vranken als een door de Belgische Voetbalbond gekrenkte Vlaamse voetbaltechnicus kan worden bestempeld, was Van Thillo veeleer een Vlaams-nationalistisch ideoloog die in de voetbalsport een middel zag tot de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Toen de vvb steeds

meer en meer ging aanleunen bij het **Vlaamsch Nationaal Verbond** (VNV) verliet Vranken de VVB. Zijn plaats werd ingenomen door VNV'er **Robert Verbelen**. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd ingenieur Van Thillo verantwoordelijk voor de **Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen** en Verbelen was een van de medeoprichters van de **Algemeene ss-Vlaanderen**. Al bij al bracht de Duitse bezetting en de **collaboratie** van de kopstukken van de VVB niet de voordelen waarop men had gehoopt. Nu en dan werden voetbalwedstrijden gespeeld tegen ploegen van het Duitse leger, maar officieel erkenden de Duitsers enkel de Belgische Voetbalbond. Reeds tijdens de oorlogsjaren verlieten talrijke clubs de VVB en de bond verdween volledig toen na de oorlog zijn kopstukken van het toneel waren verdwenen. Van Thillo vluchtte naar Argentinië en Verbelen dook onder in Oostenrijk. Daarbij moet worden gezegd dat de Belgische Voetbalbond, onder druk van zijn Vlaamse concurrent, geleidelijk aan tot een tweetalige instelling was geëvolueerd die de Vlaamse dissidente clubs wist te recupereren.

NAAR EEN FEDERALE SPORTSTRUCTUUR

Naast de Vlaamsche Voetbalbond waren tijdens het interbellum nog talrijke andere Vlaamse initiatieven binnen het sportmilieu totstandgekomen. Binnen de turnwereld was er de in 1929 opgerichte **Vlaamsch-Nationale Blauwvoetbond** onder leiding van **August Borms**. In de middens van de Vlaamsgezinde intellectuele en socio-economische elite was een streven ontstaan om een eigen gezelschapsleven tot stand te brengen. Hierin mocht de sport niet ontbreken. Zo werd in het sterk verfransde Kortrijk in 1924 de Vlaamse tennisclub **Wikings** opgericht door de industrieel **Boudewijn Steverlynck**. Dit initiatief vond onder andere navolging te Oostende, Brugge en Antwerpen. Daaruit ontstond op 19 november 1933 de Vlaamsche Tennis Federatie, waarvan de leden zich meestal niet louter tot tennis beperkten maar ook – vooral tijdens het winterseizoen – andere sporttakken beoefenden. In de schoot van de VTB werd in 1931 de **Vlaamsche Vereeniging voor Watertoerisme** opgericht, met afdelingen zeilen, motorboot en kanovaren.

Voor de korfbalsport kreeg een uitgesproken Vlaams karakter. In 1933 werd te Blankenberge zelfs een Vlaamsche Vliegclub **De Blauwvoet** gesticht. Al deze sportbonden verenigden zich tijdens het najaar van 1940 in een koepelorganisatie, het **Algemeen Vlaamsch Sportverbond** (AVS). Daar maakten zowel de Vlaamsche Voetbalbond als de Vlaamsche Atletiekbond, Wielerbond, Boksbond, Tennis Federatie, Kampeercentrale, Krachtsportbond en Zwembond deel van uit. Opmerkelijk is verder dat **Volk en Staat** naast de Vlaamsch Nationalistische Blauwvoetfederatie, ook melding maakt van de Socialistische Turnfederatie, de Socialistische Zwembond en de Katholieke Turnkring

Immer Vooruit als leden van het AVS. Niettegenstaande de genoten steun vanwege secretaris-generaal Gerard Romsée van binnenlandse zaken en volksgezondheid, kreeg het AVS nooit de verwachte nationale en internationale erkenning. Omwille van zijn *deutschfreundlichkeit* was het AVS na de bevrijding tot verdwijnen gedoemd.

Institutioneel ressorteerde de sport in België van 1936 tot 1956 onder het ministerie van volksgezondheid. Bij wet van 15 maart 1946 werd in de schoot van dit ministerie een tweetalige parastatale opgericht: het Nationaal Instituut voor Lichamelijke Opvoeding, Sport en Openluchtlevens (NILOS/INEPS). Op 1 januari 1964 werd het NILOS opgeheven en werden de bevoegdheden en het personeel overgedragen naar het ministerie van nationale opvoeding en cultuur. Vanaf 1 februari 1969 kwam als gevolg van de culturele autonomie een eind aan de unitaire sportadministratie en werd het Bestuur voor Lichamelijke Opvoeding, Sport en Openluchtlevens (BLOSO) opgericht dat migreerde naar het ministerie van Nederlandse cultuur. BLOSO-directeur-generaal Armand Lams en cultuurminister Frans van Mechelen startten met een dynamische "Sport voor allen"-promotie in Vlaanderen, die Europese weerklank en navolging kreeg. Als gevolg van het decreet van 2 maart 1977 betreffende de erkenning en subsidiëring van de landelijk georganiseerde sportverenigingen kwamen er plots barsten in de unitaire sportfederaties. Omwille van de decretaal voorziene subsidies splitsten de meeste sportbonden zich in een aparte Vlaams- en Frans-talige federatie, meestal met behoud van een nationale (symbolische) koepelstructuur. Zo kwamen bijvoorbeeld in de periode 1977-1979 de Vlaamse Atletiekliga, de Vlaamse Tennisvereniging, de Vlaamse Volleybalbond, de Vlaamse Handbalvereniging en de meeste andere Vlaamse sportfederaties tot stand. Zodra die op eigen vleugels vlogen namen ze een hoge vlucht. Ook de drie turnzuilen splitsten in Vlaamse en Franstalige federaties.

Het BLOSO ging een resolute Vlaamse koers varen en pakte in 1981 uit met **De Gordel**, een fiets- en wandeltocht doorheen de zes Vlaamse **faciliteiten-gemeenten** rondom Brussel met als slogan "Wij houden van alle mensen die het Vlaams karakter van onze gemeente eerbiedigen".

De drie financiële zwaargewichten, met name de Belgische Voetbalbond, de Belgische Wielrijdersbond en de Belgische Basketbalbond alsook de erg elitair-Franstalig gebleven Belgische Hockeybond bleven echter unitair. Dit was ook het geval voor het Belgisch Olympisch en Interfederaal Comité.

Pas op het einde van de jaren 1970 waren er dus weer aparte Vlaamse sportfederaties, zoals die reeds veertig jaar daarvoor hadden gefunctioneerd. Deze bonden hebben zich ten slotte verenigd in de Vlaamse Sportfederatie (VSF), die op 18 juni 1989 werd opgericht. Ondertussen beoogt

minister-president Luc van den Brande de Vlaamse topsporters – onder anderen de succesrijke Vlaamse judoka's – als sportieve 'ambassadeurs' van de **Vlaamse Gemeenschap** uit te spelen. Met die actie "Topsport Vlaanderen 2002" tracht de Vlaamse regering de internationale bekendheid van Vlaanderen via haar topsporters te versterken.

BESLUIT: SPORT EN VLAAMSE IDENTITEIT

Sport, oorspronkelijk een vooral Britse aangelegenheid, is in de 19de eeuw een universele lichaams taal geworden. Vooraleer de moderne Britse sport ons land penetreerde was het Duitse turnen reeds verspreid in de turnkringen van de stedelijke burgerij. De turnwereld werd geleidelijk aan vervlaamst door toedoen van de liberale flamingant **Nicolaas J. Cupérus**. In zijn spoor zouden ook de Vlaamse katholieke turners en de socialistische turners zich erg afwijzend opstellen tegenover de Britse sport, die toen nog symbool stond voor een volksvreemde snobistische elitecultuur.

Geleidelijk aan zou zich in het studentenmilieu een verschuiving aftekenen in de perceptie van de moderne sport. Naast de beoefening van streekeigen volkssporten gingen de Vlaamse studenten na 1918 actief deelnemen aan de intra- en extra-murosporten aan de universiteit, waarbij zij een gelijke berechtiging eisten. Parallel met het cultuurflamingantisme dat de dialecten poogde te vervangen door een standaardtaal, ontstond hier dus een sportflamingantisme waarbij de regionale volkssporten werden ingeruild voor de internationaal gestandaardiseerde moderne sportvormen. De sport speelde dus zijn eigen rol in het vervlaamsingsgebeuren. In Gent kwam in het kielzog van de vervlaamsing van de universiteit in 1933 de Gentsche Universitaire Sportbond in de plaats van de Association Sportive Universitaire de Gand. In Leuven zou deze Vlaamse verzelfstandiging van de universitaire sport pas volledig totstandkomen na de splitsing van de universiteit in 1968.

De Vlamingen hebben zich via de wielersport een internationale reputatie verworven. Deze saga begon met Cyriel van Hauwaert en culmineerde met Eddy Merckx. De wielersport werd zo – zonder het manifest te beogen – een *prime mover* van de Vlaamse emancipatie. Dankzij journalist **Karel van Wijnendaele** werd de wielersport bovendien een epische Vlaamse dimensie toebedacht. Van Wijnendaele werd zo de **Hendrik Conscience** van de gewone man.

Van 1930 tot 1944 bestond een onafhankelijke **Vlaamsche Voetbalbond**. Deze kende een groot succes, vooral bij de regionale clubs. Door zijn **collaboratie** met de Duitse bezetter verdween deze Vlaamsche Voetbalbond echter volledig na de oorlog. Desalniettemin had deze separatistische Vlaamsche Voetbalbond de conservatief-belgicistische Belgische Voetbalbond ertoe gebracht een

tweetalige koers te gaan varen. Dit Vlaamse voetbalprotest kan geduid worden als een reactie uit de periferie tegen het Franstalige Brusselse machtscentrum.

De V.B. heeft meer dan een eeuw lang moeten ijveren voor de erkenning van de volkstaal als volwaardige cultuur- en bestuurstaal. De sport heeft dit emancipatieproces in wisselende tempi gevolgd. Nu eens liepen de Vlaamse turners met hun voorman Cupérus voorop, dan weer was het wachten tot een bepaalde Franstalige sportkaste van het toneel verdween, zoals bijvoorbeeld in de Belgische Atletiekbond waar de Nederlandsonkundige Edouard Hermes van 1928 tot 1966 aan het roer stond. In het kielzog van de verworven culturele autonomie leidde het decreet van 2 maart 1977 betreffende de erkenning en subsidiëring van de landelijke georganiseerde sportverenigingen tot een opsplitsing van de nationale sportorganisaties, enkele unitaire en lucratieve sportbastions uitgezonderd. Tot deze laatste der 'Belgicanen' behoren de Belgische Voetbalbond, de Belgische Wielrijdersbond en de Belgische Basketbalbond, alsook het Belgisch Olympisch en Interfederaal Comité. Al eisten de Vlamingen, telkens wanneer een sporttak zijn democratisering en vervlaamsing had ingezet, het leeuwenaandeel der sportsuccessen op, toch bestaat er in de Belgische sport nog steeds een dubbele nationale identiteit. In tegenstelling met sporters uit Engeland, Schotland of Wales, vertegenwoordigen Vlaamse voetballers of atleten (bij de Landencross) niet hun cultuurgemeenschap maar de Belgische staat. Door het feit dat de Vlamingen op het internationale sportterrein enkel als Belgen aantreden lijkt het unitaire België nog te overleven, onder andere via zijn Rode Duivels met 'unionistische' vaderlandse volksliederen als *We are the Champions*. Deze latente Belgische nationaliteit op sportgebied werd concreet belichaamd toen Leuvense studenten in 1986 op de Oude Markt uitzinnig met de Belgische driekleur stonden te zwaaien tijdens het wereldkampioenschap voetbal in Mexico... op dezelfde kasseien waar in de jaren 1960 de strijd om 'Leuven Vlaams' werd uitgevochten. Al bij al vormt de sport in dit geval een perfecte – zij het misschien anachronistische – illustratie van de complexe Vlaams-Belgische identiteitsgeschiedenis en realiteit.

LITERATUUR: K. van Wijnendaele, *Het rijke Vlaamsche wieslerleven*, 1942; – M. Hechter, *Internal colonialism: The Celtic fringe in British national development 1536-1966*, 1975; – G. van Esbroeck, *Het leven en de gymnastiek methode van J.C. Segers (1787-1869)*, 1976; – K.C. Wildt, 'Der Flame Joseph Segers, Fechtmeister der Universität Bonn, 1819 bis 1857', in R. Renson, M. Ostyn en P.P. de Nayer, *The history, the evolution and diffusion of sports and games in different cultures*, 1976, p. 415-422; – K. Embrechts, *Sport en functie van sport en sportinformatie in de Gentse pers (1894-1914)*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1977; – R. Renson en H. Smulders, 'A social analysis of the introduction of Jahn's gymnastics in Belgium', in *Stadion*, jg. 4 (1978), p. 309-323; – P. de Coubertin, *Mémoires Olympi-*

ques, 1979; – G. de Meyer, *Het leven en werk van Nicolaas Jan Cupérus (1842-1928) en zijn betekenis voor de ontwikkeling van de turnbeweging*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1981; – L. de Weerdt, *Het leven en werk van Joseph Isenbaert (1822-1905): bijdrage tot de geschiedenis van de lichamelijke opvoeding in België*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1981; – Universitair Centrum voor Lichamelijke Opleiding en Sport, *100 jaar universitaire sport te Leuven*, 1981; – A. Vandenbak, *Een eeuw wielerveen*, 1982; – E. Gellner, *Nations and nationalism*, 1983; – R. Renson en T. Vanleeuwe, 'Sport en Vlaamse Beweging aan de Leuvense universiteit (1835-1914)', in *Onze Alma Mater*, jg. 37, nr. 4 (1983), p. 283-306; – W. Laporte, *75 jaar lichamelijke opvoeding aan de RUG*, 1984; – M. Hroch, *Social preconditions of national revival in Europe*, 1985; – F. van Haver, *Het turnen en de Vlaamse beweging 1830-1914: analyse van de bondstijdschriften*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling 1985; – S. Philips en R. Verlinde, 'Sport in beweging', in *Vlaams-Nationale Standpunten*, nr. 4 (1985-1986), p. 1-26; – R. Verlinde, 'Sport en Vlaamse Beweging. De sportwereld als voorbeeld van het vernederlandsingsproces in de sociaal-kulturele sektor in het arrondissement Brugge tijdens de jaren dertig. I. Een massasport: voetbal. II. Elitesporten', in *WT*, jg. 44, nr. 4 (1985), p. 238-250; jg. 45, nr. 1 (1986), p. 31-39; – H. Roš, *Ontstaan en institutionalisering van de wielersport in België: 1819 tot 1900: bijdrage tot het archief voor de moderne sport (MOSAR)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1986; – K. de Clercq, *Leven en werken van Maurits Verdonck (1879-1969): bijdrage tot het archief voor het turnwezen (ARTHUR)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1987; – L. Michielsens, *De Vlaamse Voetbalbond: 1930-1944: bijdrage tot het archief voor de moderne sport (MOSAR)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1987; – G. Vandevenne, *Karel van Wynendaele (1882-1962), de pionier van de Vlaamse sportjournalistiek, en 'Sportwereld' (1912-1939)*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1988; – P. Brausch, *Sport en Vlaamse Beweging te Gent. De rol van de Vlaamse Beweging en het Vlaams bewustwordingsproces binnen de Gentse sportverenigingen van de Bormsverkiezing (dec. 1928) tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog (sept. 1939)*, RUG, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1989; – id., 'Turnkring Ganda: een militante Vlaamse sportvereniging tijdens het interbellum', in *WT*, jg. 49, nr. 2 (1990), p. 65-83; – K. Mortelmans, *Vlaanderen op twee wielen*, 1991; – R. Renson, 'Corpus alienum: naschoolse sport in het katholiek onderwijs', in M. D'hoker, R. Renson en J. Tolleneer, *Voor lichaam en geest*, 1994, p. 95-121; – J. Tolleneer, 'De Belgische Katholieke Turnbond (1892-1992)', in M. D'hoker, R. Renson en J. Tolleneer, *Voor lichaam en geest*, 1994, p. 123-147; – L. Wils, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en geschiedenis*, 1994.

ROLAND RENSON